

művész, miután programozta művét, a gépre bízhatja a végtelen számú kombinációk vilámgyors lepergetését, s kiválaszthatja és megvalósíthatja közülük a legszebbet.

– *Volna szíves részletesebben kifejteni, hogy történik ez a gyakorlatban?*

– E messze jövőbe nyíló gondolat 1958 táján öltött módszerjellegű műtermemben. Először egy plasztikai ábécét fektettem le húsz színformával. Minden egyes színforma plasztikai egységet képez. Minden egység egy szabályos négyzetből és a benne foglalt formából áll. Ez a két alkotóelem elválaszthatatlan egymástól, fizikai megjelenésük vagy fehér-fekete, illetve fekete-fehér, pozitív-negatív vagy színes-kontrasztos, színes-harmonikus (például piros-kék, zöld-kék). Ezek az egységek a tízes számrendszer törvényének engedelmessé válnak, és mértani haladványban nő a kompozíció. Lehet már négy egységgel is komponálni, de lehet kilencel vagy tizenkettővel vagy tizenhattal, huszonötöt, százal, négyszázzal vagy több ezerrel. A húsz színformacsaldába tartozó egységek egymás között kombinálva végtelen számú képlehetőséget adnak, a különböző egyéniségek vagy etnikai csoportok fantáziája szerint. A rendszer *planetáris folklór* vagy *egyetemes folklór* néven szerepel írásaimban, és így került át a köztudatba.

– *Véleménye szerint mi e módszer hordereje?*

– A plasztikai szépség behatol így az építészeti technikák, normák és szériák jelenlegi rideg világába. Nemcsak a természetes táj, hanem a mesterséges táj is szép lesz, szép, vidám és változatos. Miért kellene az embertömegeknek komor, szürke bércszárnyákban élniük?

– *És az Önt követő generáció?*

– Az engem követő generáció a kinetikának tériesült formáit kísérletezi. Újabb dimenziók, a fény, az energia és a hang egészítik ki a képet. Az eredmények biztatók, a kiállítások fantasztikus látványossággá alakultak át. Biztosra veszem, hogy e kísérletek végső formája az a művészfilm lesz, amely egyéni vetítőkhöz, a mozikban, a televízióban ismét milliókhoz fog szólni.

– *És a hajdani „műtárgy”?*

– A poétikus funkció, a kép, a szobor, tehát a műtárgy a *sokszorosok* formájában kel új életre. A múlt egyedi mesterműve helyett manapság tíz, száz vagy ezer mestermű alkotható minőségi veszteség nélkül. E sokszorosok – mivel kispénzű emberek számára is elérhetőek és hűen képviselik korunk alkotásait a gyermek-, diákszobák és otthonok falain – a műtárgy demokratikus formái.

(1968.8.)

LÁSZLÓFFY ALADÁR

Az alexandriai könyvtár égése

Ha minden aprócska ügyben összefutnak,
mert minden aprócska ügyben összefutnak,
ha minden aprócska ügyben összefutnak –
mért nincsenek jelen a döntő pillanatokban?

A fehérség szempontjából a legrózsaszínűbb éjszaka volt, s én, aki hozzá voltam szokva, hogy a legelső márványoszlopok kora óta, ahányszor csak felébredtem, mindig megkérdezték gyöngéden, miért nem alszom – most kellemetlenül lepődtem meg a durva lármatól, rohanástól. Kiléptem polcom ajtajába, és a folyosó hangulatából rögtön láttam, hogy valami rendkívüli történt. A bölcsek, költők és tanítómesterek valamennyien álmukból felzavartan álltak a polcok szélén, a folyosók emeletei felett. „Ég a szálloda!” – „Tűz van!” – „Ég a könyvtár!” – kiáltottak összevissza a rohángálók. A már fojtó füstfüggönyön át egymásra néztünk. Így, teljes létszámban ekkor voltunk együtt utoljára. Egy-mással és a mindig is élő kedves és tanulékony földlakókkal.

Mi könyvek, kiknek feje, keze, lába, hangszíne, szürke, fekete, kék tekintetű szeme, szíve, vére, neme, indulata, éhsége, fiatalsága és öregsége van a természet jóvoltából, s ők, az emberek, akiknek egyszerű vagy díszes kötése, címe, bevezetője, oldalszáma, tárgya, tartalma, felfogása és szigorú, megzavarhatatlan logikája van a történelem jóvoltából, mi együtt, mindent az előzményeknek köszönhetünk. Szürkült szakállú előzmények, múltunk alkonyi óráiban, szerénységből szinte titokban hordtak össze mindent és mindenkit, földgolyókat válogattak, húst, homokot, papiruszt, téglát, és úgy látszik, ami reszkető erőfeszítéseik közepette sose sikerült – az sikerült, mikor a Nílus vagy az Eufrátesz tintája véletlenül rálöttyent a sivatagra. Ez nem volt dicsőség, s nem lesz mentség.

Ha minden aprócska ügyben összefutnak,
mert minden aprócska ügyben összefutnak,
ha minden aprócska ügyben összefutnak –
mért nincsenek jelen a döntő pillanatokban?

Tisztában vagyok azzal, hogy ez a Harun-al-Valaki nevezetű kalifa egyedül nem tudta kirobbantani a harmincéves háborút, mint ahogy Adolf Hitler sem egymaga döntött afelől, hogy Karthágót el kell pusztítani, és Torquemada hiába rendelte volna el saját fejétől Auschwitz korszerű felszerelését, hogy négymilliószor máglyára küldje az alexandriai könyvtárat. Ma már általában tisztában vannak ezzel is a földön.

Erről jut eszembe: összegeztük a tegnapi eseményeket. Ezután nyugodt szívvel vehetem magam a vitákba – akikkel egyetértettem, valahol beleszólnak mellettem, és valaki-ket meg fognak győzni. Bízom a szövetségekben, ha egyszer Lenin se egyedül szervezte meg a Spartacus-féle lázadást, és Robespierre, mikor az Októberi Forradalom élére állt, megingathatatlan, nyugodt nagy pártja volt.

Ha minden aprócska ügyben összefutnak,
mert minden aprócska ügyben összefutnak,
ha minden aprócska ügyben összefutnak –
mért nincsenek jelen a döntő pillanatokban?

Csak a haladóknak ama fajtája zavar, mely olyan mélyen megveti a középkort, ha a középkorról van szó, de szemet huny egymásnak, ha egytől egyig nem olvasták Hegelt, hogy mind élhessenek abból, amit hallomásból tudnak Hegel felől. Mulatságos lenne, ahogy elmászkálnak a szintézis égboltnyi strucctojáshéján, ha nem fenyegetne a veszély, hogy undok talpuk alatt szakad be a gótika üvegvékony boltozata, s dübörgésük telefröcsköli Beethoven és Bartók műtermében a levegőből kihallott szobrokat. Hogy dübörögnek! Mi ez a megbocsáthatatlan hangoskodás olyan korokban, mikor a tudósok valóban elmélyülnek, mikor a gondolkozóknak valóban teljes csend kell, minden lélegzetnyi lét elállítja a gondolatot, minden gondolatnyi elállítja a lélegzetet, mikor az ártatlanul meghurcoltagnak feledni kellene, miután nagy nehezen megbocsátottak nekik? Csend legyen, nagyon mélyen benn vagyunk már az időben, mint operáló kéz a szívben, csend legyen, vajon még dobog, dobog? A B C D E F G H I J K L M év már eltelt. Most itt vagyunk. És mi lesz velünk ott unokák korában, az Y után, az utolsó nemzetközi könyvkiállítás ötszázadik évfordulóján, mikor a Gutenberg korabeli ember fejletlen koponyáján dolgoznak a restaurátorok? Mert jön N O P R S T U V Z X, és ez a papírral letakart láthatár még mindig olyan, mint első hó reggelén a táj. Ide, erre a lapra írást érez az írás előtti s az írástudatlan is, állat, növény és ember. Itt mindent meg kellett volna őrizni, hátha valaha valakik olvasni s érteni fogják!

De erről már szó sem lehet. Szomorúan be kell jelentenem, hogy az alexandriai könyvtár örökre leégett. Föld alatti börtönükből ki kell majd engedni a túlélő kultúrákat.

Talán mégis kiérdemelték azóta a bocsánatot. Szomorúan be kell jelentenem, hogy az alexandriai könyvtár még nem égett le. Marad a gond és a felelősség.

Ha minden aprócska ügyben összefutnak,
mert minden aprócska ügyben összefutnak,
ha minden aprócska ügyben összefutnak –
mért nincsenek jelen a döntő pillanatokban?

(1970. 10.)

TAMÁSI ÁRON

levele Amerikából

A Tamási-testvérek Farkaslakáról 1923-ban maguk is fel akartak kerekedni tengerentúlra, de Áron, aki előrement, lebeszéli őket. Erről szól a levél, mely Nagy V. István kolozsvári lakos gyűjteményéből került elő

New York, 1923. december 14.

Kedves Ágnes és Sógor,

a tegnap a második leveleteket is megkaptam. Most összefoglalva mindkettőre válaszok a legjobb tudásom s a legjobb szándékom szerint. Mindenesetre elég baj, hogy folytonosan csak szolgálni kell, s nem lehetnek a saját uruk. Különösen a falun felnőtt ember nincs szolgasághoz szokva, mert gyermekkorától kezdve csak az apjának vagy az anyjának engedelmeskedik. Aki ellenben kiszakad a faluból, s a nagyvilágot a nyakába veszi, az ezzel együtt az örökös szolgaságot is. Hiába tanul annyit, mint én, mégiscsak engedelmeskedni kell valakinek, s hogy ő is parancsolhat másnak, az gyenge vigasztalás. Ha az ember szegénynek születik, az nagy hiba. S olyan hiba, amin nagyon nehezen lehet csak segíteni. Sőt rendes körülmények között nem is lehet. Munkával sem, s ésszel is nehezen. Tehát nincs más hátra, mint húzni a terhet, akárcsak a jó jármos ökör.

Én merem mondani, hogy régtől fogva több okom volna a panasza, mint a legtöbb falusi embernek, de sohasem szólok senkinek. Legényke koromtól kezdve magamra voltam mindig támaszkodva s ha már vagyok valaki, azt csak egyedül magamnak köszönhetem.

Amerikáról nagyon bal véleménye van az otthoni embernek. Mert csak itt kell igazán szolgálni. Mindenkinek egyformán. S vannak olyanok, kiket még szolgának sem fogadnak fel s akkor éhesen s rongyosan elpusztul.

Itt még annyira sem adják ingyen a pénzt, mint otthon. Itt jobban meg kell minden krajcárért dolgozni. És keservesen. Ezt csak az tudja, aki itt van. S jó lesz, ha nagyon megfontolják, amit mondok Amerikáról. Itt minden munkaág zsúfolva tele van. Még olyan sem kap sokszor munkát, aki tud angolul s más nyelveket. S megmondom, hogy ha valaki egyedül csak magyarul tud, az éppen annyi, mintha néma volna. Az égvilágon senki meg sem akarja őt érteni. Még egyetemet végzett, sokat tanult ember sem jut jó ismeret nélkül munkához, s ha jut, akkor testi munkával kell kezdenie. Mert itt új életet kezd mindenki. Aki nem kezd újat, az bele is pusztul Amerikába. Még most is több ember van itt, aki nyomorúságban hal meg, mint otthon. Ha valakinek családja van, s csak egyedül a férfiú dolgozik, nem marad egy krajcár sem. A nő jobban keres sokszor, mint a férfi, de csak az olyan nő, aki úri szép ruhákat tud varrni, vagy irodában tud dolgozni. Más asszonyember nézheti az eget.

A sok mendemondának nem jó felülni, mert csalódás a vége. Az ügynököktől pedig, akik csábítják az embereket Amerikába, óvakodjék mindenki, mert nem tudja, miféle embertelen sors vár rája. Rosszabb, mint a rabszolgára. Azt csinálnak vele, amit éppen akarnak.